

Οι ουσίες για τον Marx μεταλλάσσονται και αναπτύσσονται μέσα στην ιστορία. Συνδέει αφ' ενός την έννοια της ουσίας με την πραγμάτωση της ελευθερίας, μια συσχέτιση που δεν απαντά στον Αριστοτέλη, αλλά παράλληλα αναφέρεται στα νεανικά έργα του και στην υπαγωγή του ατόμου στην καθολικότητα του νόμου και ορίζει αυτήν ως πραγμάτωση της ελευθερίας και όχι την αυθαιρεσία της προσωπικής γνώμης και απόφασης. Η έννοια της ουσίας που χρησιμοποιεί ο Marx στα ύστερα έργα του, *Κεφάλαιο* και *Grundrisse*, διαφοροποιείται ριζικά από τα *ΟΦΧ* του 1844. Οι ηθικές απόψεις της νεανικής του περιόδου χτίστηκαν με βάση την πρόιμη έννοια της ουσίας ως της εσωτερικής αλήθειας των πραγμάτων, που είναι αριστοτελικής και εγελιανής προέλευσης. Η ηθικότητα αποτελούσε την πραγματοποίηση της βαθύτερης ουσίας του ανθρώπου, την εναρμόνιση επομένως των δύο επιπέδων, ουσίας και φαινομένου. Η ύστερη μαρξική έννοια της ουσίας επομένως δεν υποδηλώνει κάποιο μεταφυσικά ανεξάρτητο τρόπο ύπαρξης, ούτε παράγει ή γεννά φαινόμενα, όπως γινόταν το 1844. Αναφέρεται πλέον σε κοινωνικές σχέσεις, δομές, διαδικασίες που συνδέουν τα βαθύτερα με τα επιφανειακότερα δεδομένα και γεγονότα και εξηγούν τον τρόπο διαμόρφωσης ή μετασχηματισμού τους. Ως ένα παράδειγμα μιας έννοιας παρόμοιου χαρακτήρα και ρόλου εξετάζεται η έννοια της *αξίας ανταλλαγής*.

Η επιστήμη της κοινωνικής πραγματικότητας χρησιμοποιεί τις ουσίες, γιατί είναι ο μόνος τρόπος να εντάξει την ολότητα των γεγονότων και των διαδικασιών που τις συνιστούν σε κατηγορίες και σε δομές σχέσεων μεταξύ αυτών των κατηγοριών, ανεξάρτητες από υποκειμενικές συλλήψεις και δομές. Αλλά αυτή η θεώρηση των πραγμάτων επιτρέπει την κριτική ανασκόπηση των φαινομένων της ιστορικής πραγματικότητας, γιατί επιτρέπει την εξήγηση των διαδικασιών εμφάνισής τους, με βάση βαθύτερες δομές, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των αναλλοίωτων και αιώνιων φυσικών κατηγοριών που η αλλοτρίωση και ο φετιχισμός της αστικής κοινωνίας προκάλεσαν και που η συνεπαγόμενη ιστορική πράξη μπορεί να εξαλείψει στο μέλλον. Διαφορετικοί τρόποι παραγωγής συνεπάγονται διαφορετικές κατηγορίες, διαφορετικά επιφαινόμενα και διαφορετικές έννοιες ηθικής και πράξης.

Στον Marx κυριαρχεί το ιδεώδες της αποκατάστασης της αρμονικής σχέσης του ανθρώπου με τον κόσμο σε συγκεκριμένες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, όπου οι εργασιακές σχέσεις θα οργανωθούν έτσι, ώστε να επιτευχθεί τελικά η εναρμόνιση των αναγκών τους με τις δυνατότητες ικανοποίησής τους από τον περιβάλλοντα κόσμο. Με αυτήν τη σημασία συμπλέκεται η αριστοτελική με τη μαρξική φιλοσοφία για τον άνθρωπο, καθώς στον Marx ισχύει μια μορφή υπέρβασης της ηθικότητας με την αστική της σημασία παρά μια τελεσιδική άρνηση κάθε ηθικότητας.